Meerstammigen symboliseren vrijheid in de openbare ruimte

Tuinarchitect Erik de Waele breekt een lans voor gebruik meerstammigen

In een oerbos, zoals hier in Białowieża in Polen, is meerstammigheid de norm

Erik de Waele

Heel voorzichtig kun je zeggen dat er sprake is van een trend: meer en meer worden meerstammige bomen en grote struiken gebruikt in de openbare ruimte. De Belgische tuinarchitect Erik de Waele heeft een bijzondere visie op meerstammigen.

Auteur: Hein van Iersel

Ik ontmoet Erik de Waele in zijn huis in Otegem, een piepklein dorpje in het uiterste oosten van Vlaanderen, vlak tegen de Waals/Nederlandse taalgrens. Achter het huis van De Waele ligt zijn 8 duizend meter grote tuin. Natuurlijk ontworpen door De Waele zelf. Verstand van tuinarchitectuur heb ik niet, wel is het duidelijk dat het de tuin van een liefhebber is. In snel tempo roept De Waele een aantal van de soorten in zijn tuin: Quercus phellos, en X hispanica Tilia insularis, Tilia henryana, bijzondere Cornussen en Magnolias. Het gaat voor mij te snel om het allemaal op te pikken. Maar de boodschap is duidelijk: hier is een liefhebber aan het woord. Opvallend veel soorten die De Waele aanwijst, zijn meerstammig of van onder af aan vertakt.

Vrijheid

De Waele leg uit dat een meerstammige boom eigenlijk vrijheid symboliseert. In een tuin of in de openbare ruimte vormen meerstammige bomen en natuurlijk groeiende struiken een terugwicht voor het rationele en de drang naar efficiency die ons allen omringt. De Waele: "Het dagelijks leven vraagt constant efficiency en rationaliteit van ons. Onbewust zoeken we daarvoor compensatie. Meerstammige bomen die veel natuurlijker ogen dan de straatbomen op lolliestokjes, waaraan we gewend zijn, vormen dat tegengewicht."
De Waele wijst een grote taxus aan. "Die taxus daar staat in mijn zichtlijn en is daarom spannend. Onwillekeurig wil ik weten wat ik om de hoek aan kan treffen. Dat is het sterke punt van meerstammige bomen. Ze staan eigenlijk een beetje in de weg en zijn daarom effectief op het gebied van beleving."
De Waele vergelijkt tuinarchitectuur met theater: "Als regisseur heb je de plicht de theaterbezoeker een beleving voor te zetten. Bij tuinkunst is het niet anders. In het geval van meerstammige bomen moet je de illusie presenteren dat het bomen zijn die vanaf hun geboorte met rust zijn gelaten en één zijn met de natuur. Als professional, als tuinarchitect moet je zorgen dat het tuinscenario goed in elkaar zit en dat de tuinbezoekers de juiste beleving meekrijgen"

Natuurlijk

Erik de Waele vervolgt: "Heel veel bomen zijn van nature meerstammig, maar door de bosbouw zijn we dat vergeten. De bosbouwers van de

laatste eeuwen willen zoveel mogelijk kubieke meter hout oogsten op één plek. Daarom worden bomen als telefoonmasten langs elkaar naar boven gejaagd. In de natuur gaat het anders. Een brede meerstammige boom is daarbij evolutionair in het voordeel. Zijn zwaartepunt ligt laag. Hij is daardoor minder gevoelig voor storm en wind. Anderzijds heeft hij een enorme kroon die zorgt dat zijn concurrenten niet gauw aan zijn schaduw kunnen ontsnappen."
De Waele filosofeert verder: "Stel je eens een oerbos voor. Iedere zaailing wordt daar dagelijks aangevreten door reeën, hazen en konijnen. En daarmee zorgen ze voor lage vertakkingen en meerstammigheid. In de moderne bosbouw beschermen we de jonge boompjes met gazen kokers of manchetten of plaatsen we een hek rondom het perceel. Daarom bestaan al onze bossen nu uit eenstammige bomen. Met een kleine uitzondering voor uitgegroeide hakhoutstoven (een hakhoutstoof is een afhakpunt waaruit uitlopers groeien, red.)."

Catalpa

Een typisch meerstammige boom is de Catalpa, maar volgens De Waele zijn er heel veel meer. Als je een Catalpa plant en je leidt hem niet langs een boompaal, zal de boom langzamerhand plat gaan liggen. Bij een groot exemplaar kan dat wel vijftig jaar duren en de boom heeft er geen last van. Op zandgronden is dit verschijnsel volgens De Waele nog duidelijker zichtbaar.

Toepassen

De Waele beseft dat het vaak lastig is om meerstammige bomen toe te passen. Hij geeft een voorbeeld. "Ik mocht een plein inrichten rondom een groot sportcomplex in Brugge, met rondom grote betonnen gebouwen. Dus de inzet van meerstammigen om de massaliteit van de gebouwen tegenwicht te bieden was perfect. Alleen de regels schreven voor dat er per acht auto's één boom geplant moest worden. Met lollies op stokjes is dat makkelijk. Deze nemen weinig ruimte in, maar met meerstammigen is dat anders." Echte meerstammigen heeft De Waele op die plek niet aan mogen planten, maar hij heeft via een omweg zijn zin wel kunnen doordrijven. De Waele: "Ik heb in boomspiegels van ongeveer acht bij acht meter clusters van drie Pterocarya fraxinifolia ofwel Kaukasische vleugelnoot geplant. Door per cluster drie verschillende maten te planten: 20-25, 30-35 en 40-45 krijg je meteen het gevoel van een bosje. In het begin zijn het drie solitaire bomen, maar deze bomen zullen wortelschot vormen en automatisch meerstammig worden." Volgens De Waele is het in dit geval wel belangrijk om te kiezen voor zaailingen of ieder geval bomen op eigen wortel.

Ook in België is het carnaval, daarom op pagina 72-73 de top 11 van Erik de Waele van meerstammige bomen.

Erik de Waele heeft niet alleen over meerstammigen een uitgesproken standpunt. Ook over het Nederlandse openbaar groen en Nederlandse boomkwekers heeft hij een uitgesproken mening. Enerzijds is hij onder de indruk van de bijna perfecte manier waarop wij onze openbare ruimte inrichten: "Wij besteden een fractie van jullie bedrag aan groen, bomen en de openbare ruimte." Anderzijds stoort hij zich ook aan de overgeorganiseerde manier waarop wij de openbare ruimte inrichten. Wat betreft Nederlandse boomkwekers is zijn standpunt in zekere zin gelijkluidend. Nederlandse boomkwekers hebben de markt in België in beweging gebracht. Zij kwamen met grote maten die niemand had. Anderzijds mist De Waele nu wel eens de liefde voor het product. De bedrijven zijn zo groot geworden dat commercie belangrijker lijkt te zijn dan liefde voor het product, aldus de tuinarchitect.

De Waele heeft in 2010 een lezing gegeven tijdens het congres Ebben Natuurlijk over het toepassen van meerstammige bomen.

Top 11 meerstammige bomen volgens Erik de Waele

Amelanchier lamarckii
Krentenboompje
++ Eigenlijk een heester
++ Zeer transparant
++ Voor lichte zandgronden.

Parrotia persica
Vlamboom of Perzisch ijzerhout
++ All rounder
++ Mooie herfstkleur en bloem
++ Geschikt voor praktisch alle grondsoorten
++ Trage groeier

Catalpa bignonioides
Trompetboom
++ Sensationele bloeier
++ Lang bladloos in voorjaar
- - Gevoelig voor Verticillium

Acer griseum
Papieresdoorn
++ Mooi afschilferende schors
++ Trage groeier
- - Gevoelig voor Verticillium

Pterocarya fraxinifolia
Kaukasche vleugelnoot
++ De ultieme meerstammige boom
++ Mooie herfstkleur
++ Doorgaans probleemloze boom
++ Ook op natte gronden

Fotografie in deze top 11 van Erik de Waele met dank aan Ebben Trees.

Alnus glutinosa 'imperialis"
Els
++ Hoge ecologische waarde.
++ Eleganter als botanische soort

Zelkova serrata
Japanse zelkova
++ Mooie natuurlijke lage vertakking
++ Goede herfstkleur
++ Mooi afschilferende bast
++ Doorgaans probleemloos

Malus 'toringo'
Appel
++ Bloeit veel intenser als vruchtappel
++ Kleine vrucht, blijft lang a/d boom
++ Langzame groeier

Crataegus persimilis
Meidoorn
++ Mooiste variëteit is de 'splendens'
++ Hoge ecologische waarde
++ Mooie bloei en vrucht

Koelreuteria paniculata
Koelruit of blaasjesboom
++ Tolerant ten opzichte van versteende omgeving
++ Mooie herfstkleur en prachtige 'lampionnen' in de zomer

Platanus orientalis
Oosterse plataan
++ Goede stadsboom
++ Zeer duurzaam ook als meerstammige
++ Karakteristieke afschilferende stam
Foto met dank aan BSI